

Ковтун Оксана Анатоліївна
*доктор економічних наук, кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки,
проректор з міжнародних зв'язків та проєктної діяльності,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-566-5-7>

ОСНОВНІ АСПЕКТИ КОНТРОЛЮ ЗА ЯКІСТЮ ПИТНОЇ ВОДИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Військові дії істотно змінюють санітарно-епідемічну ситуацію в Україні, що зумовлює підвищення ризиків для систем життєзабезпечення населення. Руїнування об'єктів критичної інфраструктури, забруднення довкілля, порушення стабільності водопостачання та обмеження доступу до безпечних джерел води формують передумови для системних зрушень у сфері громадського здоров'я.

У зв'язку з цим контроль за якістю питної води набуває значення як елемент санітарно-гігієнічного захисту та водночас як чинник стратегічної безпеки держави, особливо в умовах воєнного стану. З урахуванням цих викликів, у першому півріччі 2025 року фахівці Держпродспоживслужби реалізували масштабну програму моніторингу безпечності та якості питної води. Вона охопила централізовані системи водопостачання і місцеві джерела, що дало змогу отримати об'єктивну картину стану водопостачання в різних регіонах країни. Дослідження здійснювалися у складі міжвідомчих комісій, а також під час планових і позапланових перевірок. За підсумками цієї діяльності обстежено 7715 об'єктів водопостачання, із яких на 5328 (69%) виявлено порушення вимог санітарного законодавства. Найбільшу кількість таких випадків зафіксовано на нецентралізованих джерелах – 3195 об'єктів, серед яких переважають колодязі, каптажі та свердловини, що залишаються основним джерелом води для сільського населення [1].

Лабораторні спостереження підтверджують наявність відхилень у хімічних та мікробіологічних показниках. У межах централізованого

водопостачання здійснено 682884 лабораторних дослідження, серед яких 22611 проб продемонстрували невідповідність санітарно-хімічним нормам. У нецентралізованих джерелах зафіксовано понад 800 випадків перевищення допустимих показників. Наведені дані відображають тенденцію до погіршення якості води, що підкреслює потребу в оновленні технологічних процесів водозабору та посиленні контролю за дотриманням нормативних вимог. Додатковим свідченням загострення проблеми є результати щодо мікробіологічного стану води. Із 163 досліджених проб у 15 виявлено мікробіологічні відхилення, що сигналізує про підвищену епідемічну небезпеку, особливо в прифронтових і постраждалих регіонах. У Полтавській та Київській областях зафіксовано два випадки отруєння дітей нітратами, діагностовано метгемоглобінемію – патологічний стан, спричинений уживанням води з перевищеним умістом нітратів [1].

Ці приклади підтверджують необхідність удосконалення системи моніторингу на рівні лабораторних досліджень, а також у рамках профілактичних заходів територіальних громад, спрямованих на запобігання ризикам для здоров'я населення.

Важливо зазначити, що підвищення ефективності контролю за якістю води неможливе без налагодженої взаємодії між різними структурами державного управління. У рамках державної політики водної безпеки активізується міжвідомча співпраця, покликана забезпечити узгодженість дій та комплексне реагування на виявлені загрози. Зокрема, Держпродспоживслужбою проведено понад 690 тисяч лабораторних досліджень проб води, підготовлено понад 3000 рекомендацій органам влади та організовано 255 засідань комісій із питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій. Окрім того, перевірено та погоджено програми виробничого контролю якості води, що засвідчує посилення системності державного управління у цій сфері [1].

У цьому контексті зазначені результати демонструють зростання рівня координації між органами державного управління, що дозволяє забезпечити узгодженість дій у сфері контролю за якістю питної води під час воєнного стану. Посилення координаційної ролі держави підтверджується розширенням адміністративних,

технологічних та аналітичних інструментів управління, спрямованих на підвищення ефективності реагування на виявлені загрози.

З огляду на сучасні виклики воєнного періоду, забезпечення відповідності питної води санітарним нормам набуває особливого значення. Пошкодження інфраструктури, обмеження доступу до лабораторних потужностей і порушення технологічних процесів можуть спричинити суттєве погіршення якості води. Це підвищує ризик потрапляння у водопровідну мережу патогенних мікроорганізмів, важких металів, радіонуклідів та інших токсичних сполук. Тому систематичний контроль дотримання санітарних нормативів розглядається як складова державної політики безпеки, спрямована на запобігання загрозам здоров'ю населення.

Крім того, підвищення ефективності моніторингу якості води в умовах воєнного стану передбачає розширення методичного інструментарію спостереження, що має охоплювати техніко-організаційний вимір контролю. У цьому контексті важливо забезпечити вдосконалення лабораторної діагностики, підвищення точності визначення залишкових реагентів і впровадження адаптивних протоколів оцінювання. Такі протоколи повинні враховувати змінність стану джерел водопостачання, сезонні коливання рівня забруднення та специфіку окремих територій.

Використання зазначених підходів сприяє отриманню достовірних результатів і забезпечує стабільне постачання якісної питної води населенню навіть у разі дефіциту ресурсів і підвищених ризиків.

Подальша увага має зосереджуватися на забезпеченні збалансованості процесів знезараження, оскільки від цього безпосередньо залежить санітарна безпека водопостачання. Ефективне знезараження потребує постійного контролю співвідношення концентрації реагентів і рівня їх залишкової дії. Недостатнє дозування створює передумови для мікробного забруднення, тоді як надлишок реагентів може спричинити хімічне перевантаження води. Тому контроль залишкових концентрацій дезінфекційних речовин є необхідною складовою системи моніторингу, що гарантує екологічну безпеку й запобігає вторинному забрудненню.

Враховуючи наявні ризики, розвиток системи контролю якості питної води має спиратися на цифровізацію моніторингу та автоматизацію процесів оповіщення про виявлені відхилення. Поєднання технологій дистанційного збору даних, аналітичних платформ і модулів прогнозування дозволить оперативно реагувати на порушення, удосконалити механізми прийняття рішень і сформувати стійку модель водної безпеки, здатну функціонувати навіть у кризових умовах. При цьому підсилення технічної складової контролю потребує нормативної основи, яка визначатиме допустимі рамки вмісту небезпечних речовин у питній воді. У цьому аспекті важливим документом є Державні санітарні норми і правила «Показники безпечності та окремі показники якості питної води в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуаціях іншого характеру», затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25 травня 2022 р. № 564/37900 [2]. У документі конкретизовано перелік санітарно-токсикологічних параметрів, за якими визначається безпечність води для споживання, що дозволяє забезпечити єдині стандарти оцінювання її якості в умовах підвищених ризиків.

Узагальнені результати проведеного дослідження свідчать, що система моніторингу якості питної води в Україні в умовах воєнного стану перебуває на етапі поступової стабілізації, проте все ще характеризується суттєвою нерівномірністю між централізованими та нецентралізованими системами водопостачання.

Список використаної літератури:

1. Безпечність питної води в умовах війни: Держпродспоживслужба звітує про результати моніторингу. Держпродспоживслужба, 2025. URL: <https://dpss.gov.ua/news/bezpechnist-pytnoi-vody-v-umovakh-viiny-derzhprodspozhyvsluzhba-zvituie-pro-rezultaty-monitorynhu>
2. Про затвердження Державних санітарних норм і правил «Показники безпечності та окремі показники якості питної води в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуаціях іншого характеру»: МОЗ України; Наказ, Норми, Правила від 22.04.2022 № 683. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0564-22#n35>